

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING
LUHRPASSET

Skafta
Traryd sn
Kronobergs län

VERIGES GLASMUSEUM

Peter Skoglund
SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 1998:9

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING
LUHRPASSET

Skafta
Traryd sn
Kronobergs län

Peter Skoglund
SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 1998:9

©1998 Smålands museum
Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket, Medgivande 507-98-29
Produktion och distribution: Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
Växjö 1998
ISSN 1403-2902

INLEDNING	7
TOPOGRAFI	7
FORNLÄMNINGSMILJÖ OCH TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR	7
MARKANVÄNDNING ENLIGT DE HISTORISKA KARTORNA	9
SYFTE	9
METOD	9
RESULTAT	10
TOLKNING OCH DISKUSSION	11
ARKEOLOGISK POTENTIAL	12
REFERENSER	12
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	14
ANLÄGGNINGSBESKRIVNING	15
ANLÄGGNINGSLISTA	16
FYNDTABELL	17
PLANER OCH PROFILER	

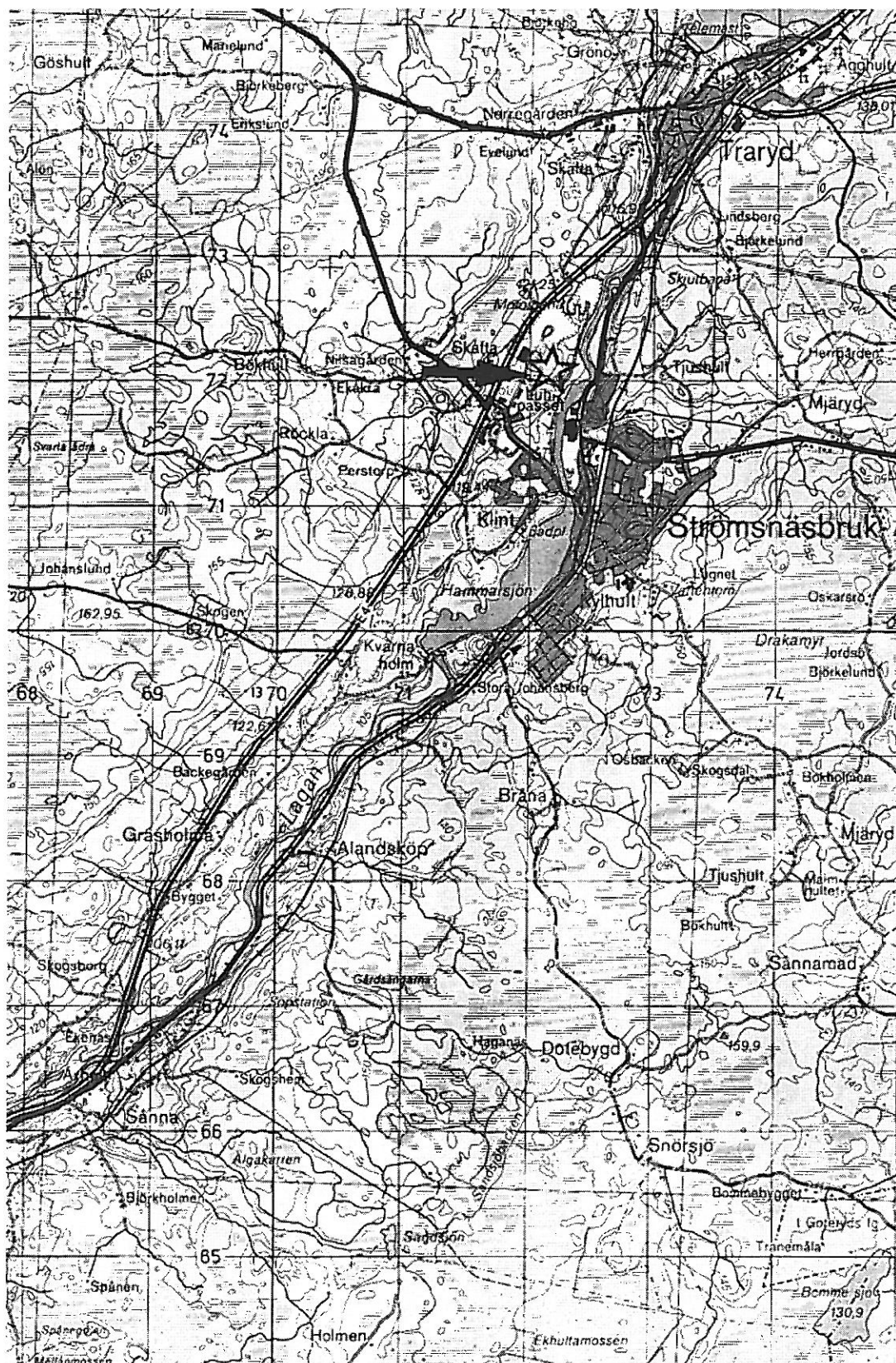

Fig 1. Utdrag ur topografiska kartan Markaryd 4D SV. Skala 1:50 000. Stjärnan markerar platsen för förundersökningen

INLEDNING

I mars 1995 besiktigade Smålands museum ett område vid "Luhrpasset" inom fornlämningsområde 23 i Traryds socken. Det aktuella området är beläget strax nordväst om samhället Strömsnäsbruk. (fig. 1) Vid besiktningen, som genomfördes med anledning av en planerad utvidgning av en befintlig grustäkt, upptäcktes fossil åkermark i form av röjningsrösen. Inom området fanns också en restaurerad tjärdal. Sommaren 1997 aktualiserades täktutvidgningen av Markaryds kommun. Länsstyrelsen beslöt att utvidgningen av täkten skulle föregås av arkeologisk förundersökning i syfte att klargöra den nyupptäckta fornlämningens ålder och innehåll. Uppdragsgivare var Markaryds kommun.

TOPOGRAFI

Området tillhör den nederbördsrika sydvästliga delen av den sydsvenska sjöplatån. Torvmossar och myrar förekommer i stor mängd. Morän är den dominerande jordarten, men utmed ån Lagan förekommer områden med sorterade sediment och isälvsavlagringar. Undersökningsområdet är beläget på en sådan nord-sydgående isälvsavlagring som löper parallellt med Lagan, ca 200 meter väster om ån. (fig. 2) Undersökningsområdet är i den norra delen, mot den befintliga grustäkten, starkt kuperat. Den mellersta och södra delen av området utgörs av ett flackare parti. Området var tidigare bevuxet med gran och tall. Höjdsträckningen fortsätter väster om undersökningsområdet och utgörs där av ett något lägre, flackt parti som avslutas med branter mot söder och väster.

FORNLÄMNINGSMILJÖ OCH TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Vid förstagångsinventeringen som genomfördes i Traryds socken omkring år 1950 registrerades endast ett fåtal gravar i form av enstaka hällkistor och stensättningar. Däremot framkom relativt många platser för primitiv järnframställning. Fornlämningsskildern, tillsammans med en hög förekomst av typiskt medeltida ortnamn, har gjort att Traryds socken allmänt betraktas som en medeltida kolonisationsbygd (Höglin, opubl.). Tolkningen av Traryds socken som en medeltida kolonisationsbygd är dock inte helt okomplicerad, vilket bl a framgår av fornlämningsmiljön i anslutning till det aktuella undersökningsområdet vid Luhrpasset.

Vid fornminnesinventeringen registrerades en rest sten vid Luhrpasset (RAÄ 23). Det noterades också, att enligt fjärdingsmannen Karl Johanssons anteckningar, skulle här tidigare ha funnits åtta resta stenar som tillsammans bildade en skeppsättning. I syfte att skapa en turistattraktion i den fornlämningsfattiga kommunen rekonstruerades skeppsättningen år 1975. Restaureringen föregicks av en arkeologisk undersökning där spåren efter ytterligare sex stenar dokumenterades. Inga rester efter någon gravgömma påträffades. Däremot framkom omedelbart väster om den nordöstra stävstenen en härd med fyllning av sotblandad sand och skörbränd sten (Westergren 1976). Enligt osäkra uppgifter ska det ha funnits ytterligare resta stenar i närheten av skeppsättningen (a.a). I närheten av skeppsättningen ligger två rösen vilka noterades vid den arkeologiska undersökningen 1975 och

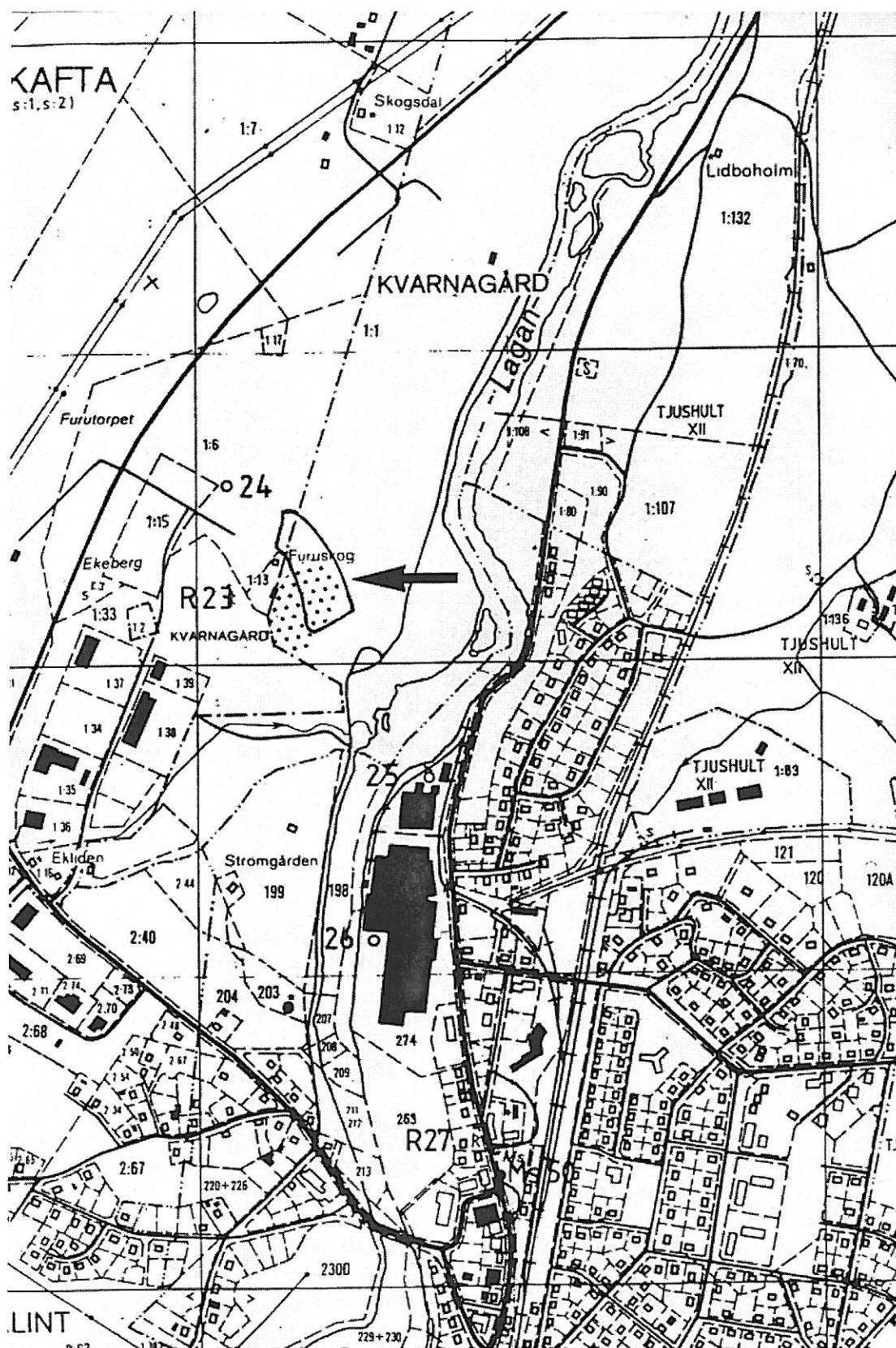

Fig 2. Utdrag ur ekonomiska kartan 4D 4e Strömsnäsbruk. Skala 1:10 000. Linjen markerar förundersökningsområdets utsträckning och punktmarkerat område visar röjningsröseområdets ungefärliga utbredning

bedömdes som möjliga gravar. Rösena som är åtta respektive fem meter i diameter är delvis skadade och omplockade i ytan. Vid besöket på platsen i september 1997 var rösena övervuxna med vegetation och svårbesiktigade.

Ca 200 meter väster om skeppsättningen undersöktes 1974 tolv härdar vilka skadats i samband med schaktningsarbeten. Inga fynd påträffades varför det inte går att uttala sig om boplatsens ålder (Westergren 1975).

En dryg kilometer söder om Luhrpasset påträffades i början på 1950-talet keramikskärvor i rasbranten på en grustäkt. Vid en arkeologisk efterundersökning som genomfördes år 1955 konstaterade man att fynden var rester efter en delvis förstörd stridsyxegrav. Nu framkom ytterligare fynd i form av keramikskärvor samt en håleggad yxa (Anderbjörk 1983).

Vid förstagångsinventeringen noterades, att det ca 300 meter nordväst om undersökningsområdet funnits, ”3-7 hållar borttagna vid odling för 15 år sedan”. Inventeraren noterade uppgiften och förmodade att här tidigare stått en hållkista (RAÄ 24). Riktigheten av detta antagande bekräftas av 1836 års lagaskifteskarta över Skafta by. Platsen betecknas här som ”stenskistsäng”.

Den omgivande fornlämningsmiljön och de arkeologiska undersökningar som genomförts visar att området utnyttjats av människor under åtminstone mellan- och senneolitikum samt äldre järnålder.

MARKANVÄNDNING ENLIGT DE HISTORISKA KARTORNA

Vid lantmäteriets arkiv i Växjö har storskifteskartorna för Skafta by 1818-19 respektive 1825 samt 1836 års lagaskifteskarta excerperats. Genomgången visade att området kring exploateringsområdet vid denna tid utgjordes av utmark under Skafta by och Kvarnagård. Kartorna redovisar varken bebyggelse eller åkrar i området.

SYFTE

Inför den arkeologiska förundersökningen upprättades en undersökningsplan. Syftet med förundersökningen definierades som att kartera och datera den fossila åkermarken samt att undersöka om det fanns under mark dolda boplatsslämningar i området. Däremot bedömdes det inte som meningsfullt att undersöka tjärdalen då möjligheten att påträffa daterande kol ansågs som mycket liten.

METOD

I ett inledande skede karterades området med hjälp av totalstation. Inmätningen utfördes av stadsbyggnadskontoret i Markaryds kommun. I syfte att finna och avgränsa eventuella boplatsslämningar grävdes sammanlagt 115 meter schakt med grävmaskin. Schakten drogs företrädesvis inom områdets södra delar. I norr var

marken kraftigt kuperad och sannolikheten att påträffa boplatsslämningar här bedömdes som liten. Samtliga anläggningar som framkom mättes in, undersöktes och dokumenterades. Två röjningsrösen undersöktes. Knappt hälften av röset grävdes bort med maskin, därefter rensades profilen och stratigrafin dokumenterades. Kolprover insamlades från vad som bedömdes vara säkra kontexter i anslutning till rösens bottenstenar. Tjärdalen mättes in, fotograferades och beskrevs.

RESULTAT

Inom ramen för förundersökningen karterades 25 röjningsrösen vilka täckte ett 180x120 (N-S) meter stort område. Rösena var 4-6 meter i diameter, 0,2-0,4 meter höga och övermossade. Rösena låg till synes slumpvis utspridda och några åkerbegränsningar gick inte att iaktta.

Två röjningsrösen undersöktes.

Röse 1 var 6x3,5 meter stort, 0,5 meter högt och uppbyggt av 0,3-0,5 meter stora stenar. Kolprov för datering samlades in i anslutning till rösets bottenstenar.

Röse 2 var 3,5 meter i diameter, 0,3 meter högt och uppbyggt av 0,2-0,3 meter stora stenar. Kolprov för datering samlades in i anslutning till rösets bottenstenar.

Inom ett begränsat område framkom nio anläggningar i form av två härdar, två gropar och fem stolphål. Inga fynd påträffades. Utifrån anläggningarnas spridning och de topografiska förhållandena kan boplatsens utbredning uppskattas till maximalt 1500 m². Boplatsen var belägen på en jämn yta som var exponerad åt öster och väster medan den i norr skyddades av mindre höjdryggar.

Kolprover från två röjningsrösen och två härdar har daterats. Resultaten redovisas i tabell 1.

Tabell 1. ¹⁴C-dateringar från Skafta Traryd.

Lab.nr	Fynd nr	Anl	¹⁴ C-år	Kal två sigma
Ua-12774	F3	Röse 1	225±70	1490-1955 e Kr
Ua-12775	F6	Röse 2	95±55	1660-1955 e Kr
Ua-12776	F9	Härd A5	6835±70	5830-5577 f Kr
Ua-12777	F10	Härd A9	6890±85	5960-5630 f Kr

Kalibrerat efter Stuiver & Becker 1986

De bägge härdarna har daterats till ca 5 900- 5 600 f Kr. Det är troligt att boplatsen därmed i sin helhet ska dateras till senmesolitikum. Dateringarna visar att rösena förmodligen ska dateras till historisk tid. Dateringarna avviker från det förväntade resultatet.

TOLKNING OCH DISKUSSION

Dateringarna visar att rösen ska dateras till tiden efter år 1500 dvs till historisk tid. Mot bakgrund av de senaste årens undersökningar av fossil åkermark i Kronobergs län är resultatet förvånande. Rösen av den här typen har vid tidigare undersökningar i länet daterats till yngre bronsålder - järnålder (Skoglund 1997; Skoglund & Torstensdotter Åhlin 1997).

Röjningsrösen utgör inga slutna kontexter. En möjlighet är därför att yngre kol har letat sig ner i röset och av misstag kommit att dateras. Mot denna tolkning talar att proverna har tagits i anslutning till rösenas bottenstenar samt att de bägge dateringarna är relativt samstämmiga. En svårighet med denna tolkning är att några åkrar inte redovisas i det äldre kartmaterialet. Detta beskriver situationen vid 1800-talets början. En möjlighet är därför att rösen tillhör en relativt kortvarig odling under 1600- och 1700-talet och att området övergivits vid 1800-talets början. Ett annat alternativ är att rösen är yngre och ska dateras till 1800-talets andra hälft. Tjärdalen som är belägen inom området visar också på aktiviteter under historisk tid.

Fig 3. Bilden visar tjärdalen från öster. Foto Alexandra Nylén

ARKEOLOGISKT POTENTIAL

Inom förundersökningsområdet har en mesolitisk boplats påträffats. Jägarstenålderns boplatser inom småländska sjöplatån har endast i mycket begränsad utsträckning varit föremål för arkeologiska undersökningar. De kända boplatserna är koncentrerade utmed vattendragen och ger en alltför enkel bild av ett betydligt mer komplicerat landskapsutnyttjande. Det har t.ex. i samband med en arkeologisk utredning inför E4:ans utbyggnad till motorvägsstandard i Markaryds socken, söder om Traryd, har det framkommit flera stenåldersboplatser i områden som inte har direktkontakt med vatten (Johansson m fl 1996). Eftersom dessa boplatser hittills inte varit föremål för arkeologiska undersökningar råder det osäkerhet kring vad de representerar. Rör det sig om tillfälliga uppehållsplatser, jaktstationer eller mer permanenta boplatser.

Den nu aktuella boplatserna är belägen på en grusås ca 200 m väster om Lagan. Av de samstämmiga dateringarna att döma härrör boplatserna i sin helhet från ett relativt väl avgränsat tidssnitt under senmesolitikum. Här finns därför goda förutsättningar att belysa vad den här typen av boplatser representerar. Genom att undersöka ett större område skulle det förmodligen vara möjligt att besvara frågor som rör boplatsernas struktur och funktion.

Mot bakgrund av att boplatserna daterats till mesolitisk tid är sannolikheten stor att det i anslutning till de påträffade anläggningarna finns ett fyndmaterial i form av flinta, kvarts och annan bergart. Kunskapen om den mesolitiska råvaruanvändningen i området är i princip obefintlig. Inför en eventuell särskild undersökning bör därför stor vikt läggas vid att återfinna eventuella fynd. Dessa kan belysa aspekter kring råvaruanvändning och teknologi.

Röjningsrösena har daterats till historisk tid. När man rör sig i historisk tid har ¹⁴C dateringar i allmänhet en alltför stor spännvidd i förhållande till de kronologiska frågeställningar man vill ha besvarade. Det bedöms därför inte som meningsfullt att undersöka och datera ytterligare rösen.

REFERENSER

Fornminnesregistret

Akt 5 Traryds socken Bokhult och Skafta storskifte 1818-19

Akt 6 Traryds socken Skafta by och Kvarnagård storskifte 1825

Akt 7 Traryds socken laga skifte Skafta Mellangård

Anderbjörk, J.-E. 1983. Några arkeologiska undersökningar under min landsantikvarietid 1940-75. *Kronobergsboken 1983*.

Höglin, S. (opubl.). *Översiktlig analys av Kronobergs län Preliminär version*. Riksantikvarieämbetet rapport.

Johansson m fl. 1996. Arkeologisk utredning 2b E4 förbi Markaryd och väg 117, delen Åmot-Fjärhjolma. *Arkeologisk utredningsrapport 1996:9 Arkeologikonsult AB*.

Skoglund, P., Åhlin, I., Thorén, H & Regnell, M 1997. Arkeologisk förundersökning E4 Hjulsnäs-Herrabacken Småland, Ljungby kommun Hamneda socken. *Riksantikvarieämbetet Rapport UV Syd 1997:26.*

Skoglund, P. 1997. Röjningsröseområden i Kronobergs län. *Gårdar, åkrar och biskopens stad -3000 år i Kronobergs län.* Växjö.

Westergren, E. 1975. *Rapport Boplatslämningar Skafta 1:6 Traryds socken, Småland.* Smålands museum rapport.

Westergren, E. 1976. *Rapport Fornlämning 23. Rest sten Kvarnagård 1:1, Traryds socken, Småland.* Smålands museum rapport.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Fastighet	Skafta 1:6 och Kvarnagård 1:1 "Luhrpasset"
Socken	Traryd
Kommun	Ljungby
Koordinater	x6272,1/y1372,2
Ekonomiska kartan	4D 4e Strömsnäsbruk
Uppdragsgivare	Markaryds kommun
Ansvarig institution	Smålands museum
Personal	Peter Skoglund och Alexandra Nylén
Fältarbetstid	970925-970929
Länsstyrelsens dnr.	220-2411-96
Smålands museum dnr.	110-814-96

Arkivmaterialet förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv

ANLÄGGNINGSBESKRIVNING

Tjärdal

Tjärdal, bestående av ränna, tapphål och uppsamlingsgrop. Tjärdalen är 21x1,7-2,5 m. Rännan är 15,5x1,7-2,5 m (V-Ö) och djupet uppgår till 1,0 m. Rännan avslutas med en stenlagd mur med ett tapphål i mitten (0,3 m diam.). I Ö är en uppsamlingsgrop 3,3 x 5,5 m (V-Ö) och 1,0 m djup.

Tjärdalen är restaurerad och har använts i sen tid. Rännan har en beläggning av torkad stelnad tjära.

**Anläggningslista, Skafta, Traryds sn
Kronobergs län Arkeologisk FU 1997
(mått i cm)**

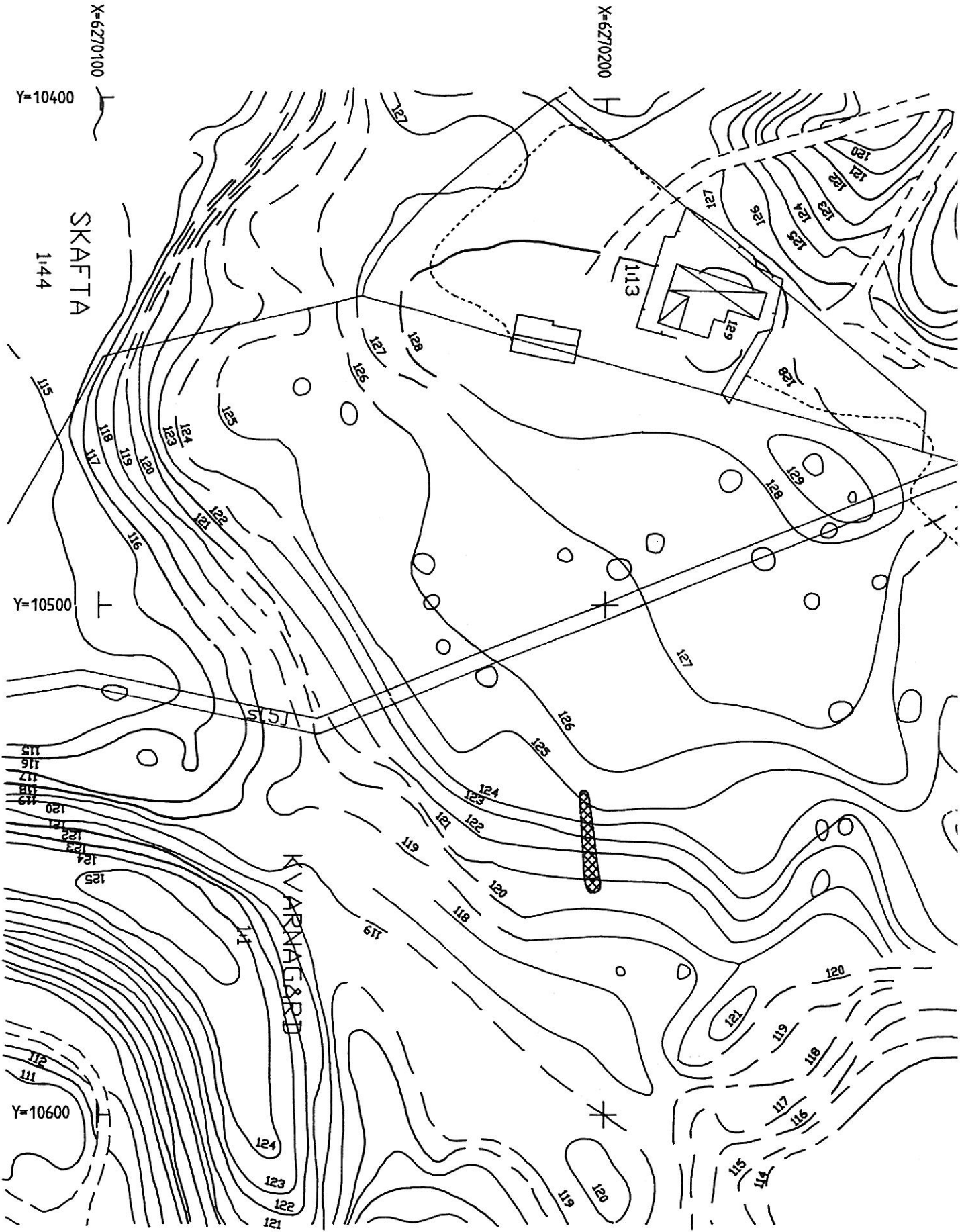
1	stolphål	Längd/diam: 0,16	Bredd:	Djup: 0,10
		Fyllning	sotblandad brun sand	
2	stolphål	Längd/diam: 0,47	Bredd: 0,33	Djup: 0,07
		Fyllning	sotig sand med inslag av kol	
3	stolphål	Längd/diam: 0,40	Bredd: 0,35	Djup: 0,12
		Fyllning	sotig sand med inslag av kol	
4	hård	Längd/diam: 0,50	Bredd:	Djup: 0,12
		Fyllning	kraftigt sotig sand med inslag av kol och sten 0,05 m stora	
5	stolphål	Längd/diam: 0,60	Bredd:	Djup: 0,30
		Fyllning	1. kraftigt sotig sand med kol 2. brun sand med stenar 0,10-0,15 m stora	
6	grop	Längd/diam: 0,50	Bredd:	Djup: 0,10
		Fyllning	brun sotigt sand	
7	hårdrest	Längd/diam: 0,30	Bredd:	Djup: 0,05
		Fyllning	gråbrun sotig sand	
8	grop	Längd/diam: 0,50	Bredd:	Djup: 0,20
		Fyllning	brun sotig sand	
9	stolphål	Längd/diam: 0,60	Bredd:	Djup: 0,60
		Fyllning	1.sotig sand med kol 2. brun sand	

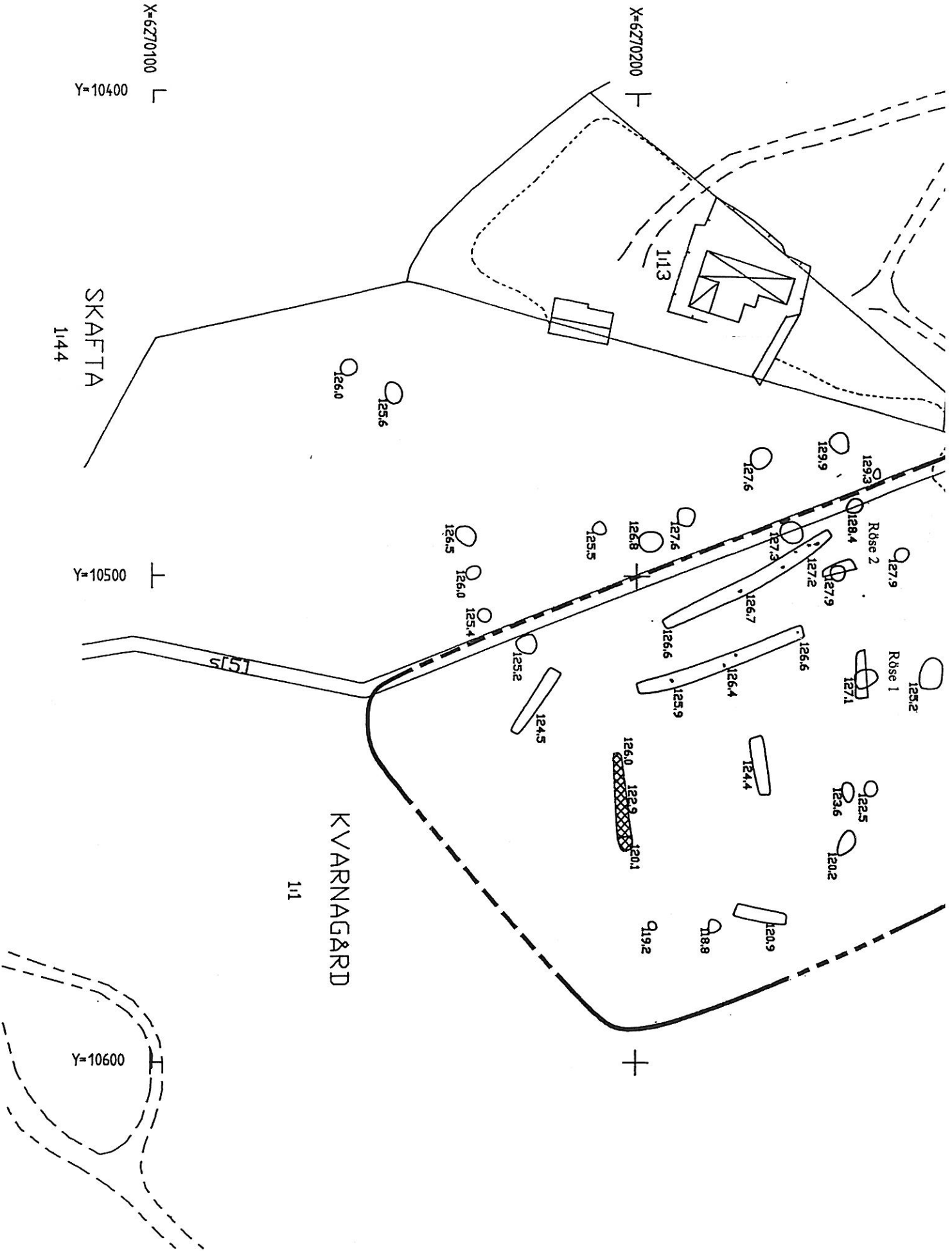
Fyndtabell, Skafta, Traryds sn, Kronobergs län, Arkeologisk FU 1997

Fyndnummer	Anläggningsnummer	Sakord	Vikt
1	Röse 1 kp I	träkol	1
2	Röse 1 kp II	träkol	1
3	Röse 1 kp III	träkol	1
4	Röse 1 kp IV	träkol	1
5	Röse 2 kp I	träkol	1
6	Röse 2 kp II	träkol	1
7	Röse 2 kp III	träkol	1
8	A4	träkol	1
9	A5	träkol	1
10	A9	träkol	1

X=6270100
Y=10400

X=6270200

SKAFTTA
1:44

Y=10500

KVARNAGÅRD
1:1

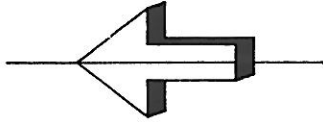
Y=10600

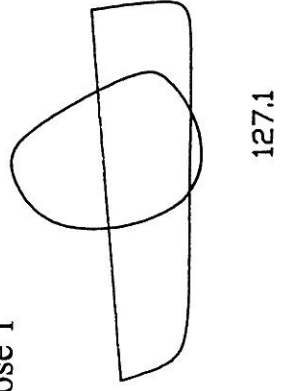
Teckenförklaring

- Rörningsröse
- Schaktkant
- Ruthätspunkt
- Samfällighet

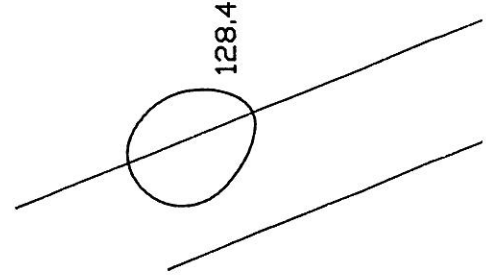
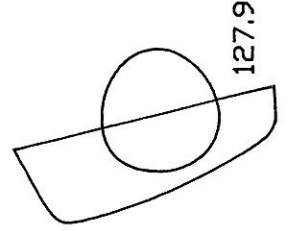
SAKALA 1:200

Röse 1

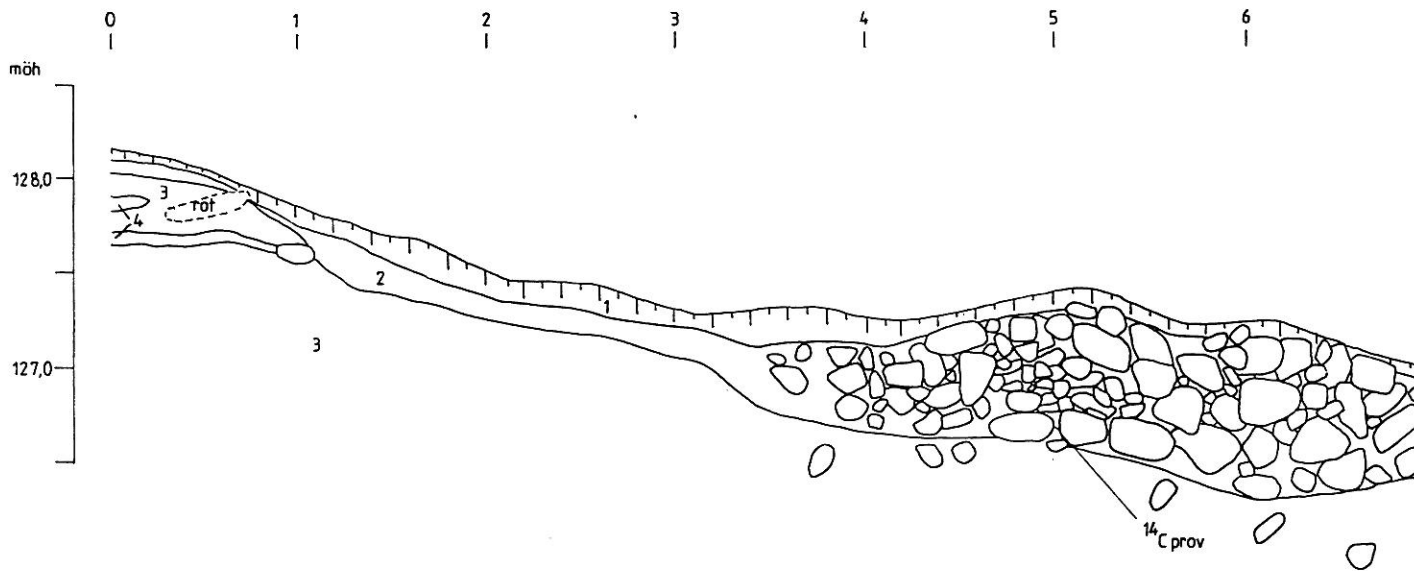
Röse 2

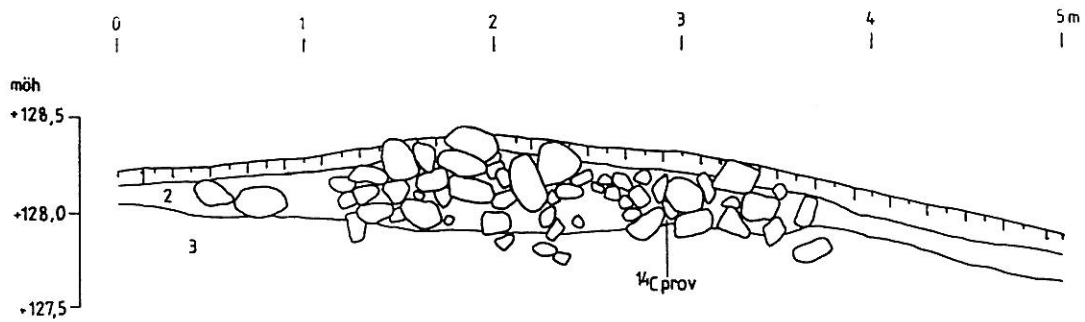

Röse 1
Profil från söder

Lagerbeskrivning: 1) Vegetationsskikt med askjord, 2) Brun grusig sand, 3) Rostrött sandigt grus, 4) Sotig sand med inslag av kol.

Röse 2
Profil från väster

Lagerbeskrivning: 1) Vegetationsskikt, 2) Brun grusig sand, 3) Rostrött sandigt grus.

